

JEZIK

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 66., BR. 2., 41. – 80., ZAGREB, travanj 2019.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

U SPOMEN

MARKO SAMARDŽIJA

(2. rujna 1947. – 19. veljače 2019.)

Zaprešiću je 19. veljače preminuo akademik Marko Samardžija, sveučilišni profesor i istaknuti hrvatski jezikoslovac. Ostavio je trajan prinos u nekoliko jezikoslovnih područja, posebice u leksikologiji i standardologiji. Mnogi naraštaji u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika usvajali su znanje iz njegovih udžbenika s vježbenicama Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika (1995.) i Hrvatski jezik 4 (1998., ²2000., ³2001., ⁴2003., ⁵2009). Često se baveći nedovoljno istraženim temama iz povijesti hrvatskoga standardnoga jezika, kao vrstan poznavatelj hrvatske povijesti argumentiranim je prosudbama i dokumentiranim potkrijepljenošću pridonio ispravljanju mnogih neutemeljenih ocjena pojedinih dijelova hrvatske jezične povijesti, kao i upotpunjivanju kritičkoga sagledavanja pojedinih filoloških prinosa, a zasluge su mu u razvoju povijesti hrvatskoga standard-

noga jezika kao zasebne jezikoslovne grane nemjerljive. Baveći se, uz leksikološke i standardološke, ponajviše sintaktičkim i dijalektološkim temama, ali i položajem hrvatske jezične zajednice u inozemstvu, sudjelovao je na mnogobrojnim domaćim i inozemnim skupovima, nekima od njih bio je i suutemeljiteljem (iločki Dani Julija Benešića pokrenuti 2001.). Promicatelj hrvatskoga jezika u inozemstvu te zalagatelj za institucijsku skrb o hrvatskome jeziku, uvijek je nastupao s pozicije objektivnoga, znanstvenom aparaturom utemeljenoga govora o jeziku i njegovu sociolingvističkome kontekstu, a niz njegovih sinteza, posebice o leksiku hrvatskoga jezika od 16. stoljeća sve do globalizacijskih procesa (u nizu *Povijest hrvatskoga jezika* 2011., 2013., 2015., 2018.; od četvrte knjige suurednikom) važan su prinos potpunijoj slici dijakronijskog i sinkronijskog najpokretljivijih jezičnih preobrazbi.

U Zagrebu je na Filozofskome fakultetu diplomirao 1971. hrvatski jezik i jugoslavenske književnosti i filozofiju, magistrirao 1977. radom *Jezik i stil pripovjedne proze Ive Kozarčanina*, a doktorirao 1986. tezom *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*. Bio je profesorom pripravnikom na Klasičnoj gimnaziji od 1971., a od 1973., kada je postao asistentom, sve do umirovljenja prvim danom u siječnju 2017., radio je na Katedri za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta. Od 1980. bio je znanstveni asistent, od 1988. docent, od 1992. izvanredni profesor, od 1998. redoviti profesor, a u trajnome zvanju od 2002. Bio je predstojnik Katedre 1992. – 2006. te pročelnik Odsjeka 1996. – 1998.

Na Sveučilištu u Kölnu bio je gostujući lektor hrvatskoga jezika (1977. – 1979.) te gostujući docent (1986. – 1988.). Bio je gostujući profesor na Sveučilištu u Mostaru (1995. – 2003.), Visokoj pedagoškoj školi D. Berzsenyia u Szombathelyu (1996.) i Sveučilištu u Pečuhu (2004.) te gostujući predavač na sveučilištima u Budimpešti, Katowicama, Poznańu, Varšavi, Ljubljani i Skoplju. Od 1995. bio je član Međunarodne komisije za slavenske književne/standardne jezike, od 2008. i članom Međunarodnoga slavističkoga komiteta. Godine 2000. – 2001. bio je ravnateljem Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2009. – 2012. članom Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. U Vinkovcima je 2014., a u Zaprešiću 2018. primio nagradu za životno djelo. Od 2018. bio je redoviti član Razreda za filološke znanosti HAZU te voditelj Akademijina Zavoda za lingvistička istraživanja.

Prikazima i člancima javljao se od ranih 1970-ih u Studentskome listu, Telegramu, Vjesniku i Oku. Više od stotinu jezikoslovnih znanstvenih i stručnih radova objavio je u domaćim i međunarodnim časopisima te zbornicima. Dugo se bavio istraživanjem jezika u NDH te je o toj tematici napisao dvije knjige: *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (1993.) i *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u NDH* (2008.), a priredio je i *Jezični purizam u NDH: savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik* (1993.). Tim je znanstvenim monografijama, kao i priređenim izdanjem, donoseći i pretiske svih važnijih tekstova iz istraživana razdoblja, pouzdano rasvijetlio mnoga pitanja vezana uz hrvatski jezik u četirima godinama Nezavisne Države Hrvatske, odagnavši neke uvriježene, a pogriješne predodžbe o

tome isječku hrvatske jezične povijesti. Bavio se i starijim razdobljem – Hrvatski jezik i pravopis: od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.) (2012.), a ako se prisjetimo da je iz povijesti hrvatskoga standardnoga jezika napisao još nekoliko djela – Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika (1997., prošireno izd. 2004.), Nekoć i nedavno: odabrane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnoga jezika (2002.), Hrvatski kao povijesni jezik (2006.) i Hrvatski jezik u stoljeću velikih promjena: od Joakima Stullija do pobjede vukovaca (2014.), razvidna je kapitalnost Samardžijina doprinosa razumijevanju ukupnosti povijesnih dionica hrvatskoga standardnoga jezika.

Nekoliko je djela posvetio prinosima proučavatelja hrvatskoga jezika; u monografiji Ljudevit Jonke (1990.) dao je, uz biografske podatke, tematsko-problemski prikaz Jonkeova jezikoslovnoga djelovanja, u Filološkim portretima (1993.), osim o Jonkeu, pisao je o I. Brozu, J. Benakoviću, N. Andriću i S. Pavešiću, a znatan dio tekstova objavljenih u knjizi Devet iložkih priopćenja i jedno warszawsko (2010.) posvetio je analizi jezikoslovnih prinosa J. Benešića. Istraživao je i manje poznate jezikoslovce – priredio je i pogovorom popratio Jezične bilješke A. Šimčića (2015.), prikupivši autorove članke, nastojanja oko čistoće i pravilnosti hrvatskoga jezika u istoimenoj rubrici u katoličkome dnevniku Hrvatska straža kroz devet godina (1932. – 1941.). Posljednje spomenuto djelo ide u priređivačku djelatnost u kojoj je akademik Samardžija dao znatan prinos.

Priredio je vrijedne knjige Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika (1999.) i Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika: 1967. – 2017.: vijesti, komentari, osude, zaključci: u povodu 50. obljetnice donošenja (2017.). Također je priredio pretiske i izbore iz djela hrvatskih filologa i jezikoslovaca te popratio predgovorom ili pogovorom mnogobrojna izdanja: Branič jezika hrvatskoga (1997.) N. Andrića, Barbarizmi u hrvatskom jeziku (1998.) V. Rožića, Izbor iz djela Pavla Rittersa Vitezovića i Izbor iz djela Matije Antuna Relkovića (obje knjige 1999.), Filološke sitnice i pabirci (2000.) I. Broza, Jezikoslovne rasprave i članci u Biblioteci SHK (2001.), Hrvatske jezične i pravopisne dvojbe (2005.) M. Stojkovića, Bizovačko narječje (2007.) A. B. Klaića, Donjosutlanski kajkavski ikavci (2008.), Hrvatski pravopis (2014.) I. Broza. Valja dodati da je bio urednikom i suurednikom više zbornika, među kojima su i Dani Julija Benešića II. (2006.), Dani Julija Benešića III. (2008.) te Hrvatski jezik i pisana riječ XVII. i XVIII. stoljeća (2015.).

Bavio se i lingvostilističkim te tekstološkim temama koje je objavio u knjizi Piščev izbor (2003.). Sastavljačem je dvaju leksikografskih djela, jednoga leksikon-skoga – Leksikona hrvatskoga jezika i književnosti (2001.; s Antom Selakom), u kojem je opisao jezikoslovnu kroatistiku, te jednoga rječničkoga – Srpsko-hrvatskoga objasnidbenog rječnika (2015.), u kojem je donio izbor leksičkih razlika hrvatskoga i srpskoga jezika. Posljednje mu je djelo Hrvatska leksikografija: od početaka do kraja 20. stoljeća (koje je za života predao za objavu Matici hrvatskoj i koja ga kani izdati ove godine) u našoj stručnoj literaturi prijeko potrebna sinteza bogate i duge

hrvatske leksikografske tradicije. Razgovori i izjave o hrvatskome jeziku sabrani su mu u knjizi Jezikoslovni razgovori (2000.; ur. S. Damjanović), a cjelovit popis radova do 2007. u Godine i plodine (2007.; ur. S. Slukan, M. Horvat i T. Pišković).

Na kraju opisa plodne djelatnosti, valja spomenuti i da je M. Samardžija autor-ski prinos dao i časopisu Jezik, i to ne samo kao autor, nego i kao urednik – bio članom Jezikova uredništva od 35. do 37. godišta. U Jeziku je objavio sljedeće radove: Osnovne značajke Kozarčaninove prozne rečenice, Leksikostatistička analiza naslovne stranice tjednika *Danas*, Dopune uz glagol *čestitati*, Reljkovićev jezični purizam, Duga i kratka množina u hrvatskom književnom jeziku, O egzotizmima u hrvatskom književnom jeziku, O nazivima interesnih zajednica, Zašto Hrvati *Wien* Bečom zovu?, Zar i k(a)rmenadla?, Vrhnje i(li) kajmak?, Novi slavistički zbornik, Lingvistička baština u svjetlu dijalektike, Nova slavističko-baltička edicija, Pogled u jezičnu svakodnevicu, Hrvatski za strance, Modalni glagoli.

Uz vlastita sjećanja na uvijek srdačne i poticajne susrete s profesorom Samardžijom, opraštamo se od zaslužna člana domaće i inozemne jezikoslovne zajednice, zaštitnika hrvatske jezične zajednice izvan domovine, nastojatelja da se otrgnu zaboravu mnoge zanemarene teme koje su oblikovale hrvatsku jezičnu povijest. Ostaje nam profesorovo trajanje u svakoj mu napisanoj i izgovorenoj riječi, u bogatoj bibliografiji iscrpnih analiza veoma vrijednih dosega u hrvatskome jezikoslovlju i širem slavističkom obzorju.

Ljubica Josić

U SPOMEN

JOSIP SILIĆ

(4. siječnja 1934. – 28. veljače 2019.)

 osljednjega dana veljače u Zagrebu preminuo je Josip Silić, hrvatski jezikoslovni kroatist opsežna i raznovrsna znanstvenoga i nastavnoga djelovanja. Riječ je o autoru nekoliko znanstvenih monografija, više normativnih priručnika i srednjoškolskih udžbenika te mnogobrojnih rasprava i članaka iz raznih jezikoslovnih područja, među kojima preteže gramatika, posebice fonetika, fonologija, morf(on)ologija i (supra)sintaksa, potom standardologija, pravopis i funkcionalna stilistika. Izvornošću uvida, metodološkom koherentnošću te argumentiranošću prosudbi stekao je zasluge u osuvremenjivanju i usustavljanju opisa hrvatskoga jezika, posebice kada se u obzir uzme činjenica da su mu radovi u morfonologiji i lingvistici teksta pionirski u domaćoj znanosti, zbog čega ga se svrstava u red prou-